

marija barbieri

ILMA DE MURSKA

— hrvatski
slavuj

*Bila je i ostala najveća Lucia, mala, sitna i krhka žena
s finim manirama i finim ukusom koji se odražavao u svemu,
osobito na pozornici. Bila je lady of position.
G. B. Shaw, nekrolog u London Musicu iz 1889. godine*

Ilma de Murska (1834.-1889.) rođena je u Ogulinu kao Ema Pukšec, kći upravnog kapetana Slunjske graničarske pukovnije Josipa Pukšeca i Krescensije od Broderotte von Treuenfels. Već je kao petogodišnje dijete pokazivala iznimnu glazbenu nadarenost, pa su joj roditelji omogućili da zarana počne učiti glasovir. Godine 1850. otac je zbog zasluga premješten u Zagreb i dobio plemstvo s predikatom de Murski. U Zagrebu je Ilma počela učiti pjevanje kod člana kazališnog orkestra Ružičke, oca naše slavne tragetkinje Marije Ružičke-Strozzi i kod nastavnika pjevanja Hrvatskoga glazbenog zavoda Vatroslava Lichteneggera koji je prvi harmonizirao Mihanovićevu pjesmu *Horvacka domovina* s melodijom Josipa Runjanina, buduću našu himnu *Lijepa naša domovina*. Godinu dana poslije Irma se udala za krajiškog natporučnika Josipa Edera i s njim imala dvoje djece, a 1857. godine odselili su u Graz. Trzavice među supružnicima nisu prestajale, Ilma je htjela biti pjevačica, a to je bilo nezamislivo za ženu austrijskog časnika. Zaprijetila je samoubojstvom, čak je i skočila u Muru – i Eder je konačno popustio. Godine 1860. krenula je u Beč k poznatoj učiteljici pjevanja Mathilde Marchesi, najboljoj učenici još slavnijega Manuela Garcije. Uz Mursku njezine su najslavnije učenice Emma Calvé, Melba, Emma Eames, Mary Garden i Sybil Sanderson. Ilma je brzo napredovala, položila ispite za prijam na Konzervatorij, promijenila ime Ema u Ilma, zatajila da je udana i postala gospođica Ilma de Murska. Marchesijeva je zbog intriga bila prisiljena otići u Pariz, Ilma ju je slijedila. O nesvakidašnjim pjevačkim vrijednostima mademoiselle de

Murske pisao je i pariški list *Presse theatrale*. To je zainteresiralo jednog talijanskog impresarija i on ju je angažirao za kazalište *La Pergola* u Firenzi gdje je s golemim uspjehom debitirala u ulozi koja će postati krunskom u njezinu repertoaru – kao kraljica Marguerite de Valois u Meyerbeerovim *Hugenotima*.

Ilma je u ožujku 1861. godine došla u Budimpeštu, a zna se da 1863. godine nastupa u Verdijevu *Krabuljnome plesu* u tamošnjem Njemačkom kazalištu s Franjom Stazićem (1824.-1911.), prvim hrvatskim tenorom svjetskoga glasa i prvakom bečke Dvorske opere. U Budimpešti je potom Ilma de Murska pjevala i u Narodnom kazalištu i već 1864. godine nastupila je 12 puta. Murska se u Narodno kazalište vraćala kao gost 1868., 1874. i 1880. godine. Pjevala je 12 uloga i imala 42 nastupa. Bila je Donizettijeva Lucia di Lammermoor i Linda di Chamounix, Amina, Verdijev Oscar u *Krabuljnom plesu*, Gilda u *Rigolettu* i Leonora u *Trubaduru*, Rossinijeva Rosina u *Seviljskom brijaču*, Senta u Wagnerovu *Ukletom Holandežu*... Ilma de Murska postepeno dosiže pjevačku zrelost pa za njezina gostovanja u Budimpešti 1868. godine Fövarosi Lápok piše: „*Sada pjeva još majstorski. Glas joj teče lako i čisto a i sigurno dosiže visoke tonove. Da je u srcu takav pjesnik kao što joj je glas pokretan i ugodan, bila bi to sjajna umjetnica.*“

O tome kada je točno prvi puta Murska pjevala u Beču, postoje nedoumice, no čini se pouzdanim kako je njezin prvi nastup bio u *Trubaduru* 16. kolovoza 1864. godine gdje se Fräulein Ilma von Murska predstavlja kao gošća, članica kraljevskoga Dvorskog kazališta u Berlinu. Murska je u bečkoj Dvorskoj operi nastupala od 1864. do 1873. godine, a u stalnom je angažmanu bila od 1. srpnja 1865. do 30. ožujka 1867. godine. Pjevala je 17 uloga. Uz već spomenute uloge između ostalih dodala je i dvije Mozartove Kraljicu noći u *Čarobnoj fruli* i Kostanzu u *Otmici iz saraja*. Uz to je bila i prva bečka Julija u Gounodovoj operi *Romeo i Julija*.

Gounod je došao u Beč da ravna izvedbom svoje opere, ali nije bio zadovoljan njezinim postignućem u toj ulozi. No, sudeći po obilju njezinih slika upravo iz te uloge u bečkom Kazališnom muzeju, ostali nisu bili toga mišljenja, tim više što ju je 1868. godine pjevala čak 16 puta.

Bečko razdoblje Ilme de Murske bilo je profesionalno briljantno. Bila je slavljena, prozvali su je „*hrvatskim slavujem*“ i primala je basnoslovne honorare. Ali je isto tako bila rasipna, zaduživala se, padala u ruke lihvarima i čak je zbog toga bila prisiljena voditi parnice. Bila je razmažena, svojeglava, mušičava i nepromišljena. No divili su se njezinoj zadivljujućoj pjevačkoj tehnici i svemu onome što čini vrhunskog umjetnika, ali i njoj kao ženi.

Murska je s velikim uspjehom pjevala u Berlinu, Parizu i Hamburgu, a onda je došao i London. Može se pretpostaviti da su londonska kazališta Her Majesty's, Drury Lane i Covent Garden u kojima je nastupila kao članica operne družine Henryja Maplesona bili svjedoci još i većih dosega njezine pjevačke umjetnosti. Počelo je 11. svibnja 1865. godine nastupom u zacijelo njezinoj najpoznatijoj kreaciji – Luciji di Lammermoor. Sjećajući se njezinih nastupa u toj ulozi H. Sutherland Edwards je napisao da je njezino utjelovljenje Lucije bila jedna od senzacija te godine i dodao: „Mnogo se divnih Lucija čulo u Londonu, ali je Ilma de Murska svakoga iznenadila izvornošću svoje interpretacije prizora ludila, i budući da je svu briljantnu glazbu uloge otpjevala na najsavršeniji mogući način, njezin je uspjeh, naravno, bio vrlo velik.“ U svojoj knjizi *Great Women-singers of my Time* engleski muzički pisac Herman Klein posvetio je Ilmi de Murskoj cijelo poglavlje s naslovom „Briljantna ali i ekscentrična“ i napisao: „Dvanaestak godina bila je uz Adelinu Patti i Pauline Lucca, koje su joj prethodile, i Christine Nilsson, koja je došla nakon nje, najveći koloraturni sopran doba koje nije oskudijevalo velikim pjevačicama, kada pjevačke božice nisu bile rijetkost, i osigurala je sebi istaknuto mjesto u

Dvorani opernih uglednika.“ Edwards i Klein slagali su se da je Murska bila neusporediva u ulogama koje imaju u sebi izrazit pomak od stvarnosti. Ta je njezina kvaliteta uzdizala do najvećih umjetničkih vrhunaca i druge uloge koje su autori svoje heroine obdarili prizorima ludila.

Kraljica noći je bila još jedna od Murskinih najvećih kreacija. Prema Kleinu u njoj je ostavila još veći dojam nego u Luciji i piše: „Slušao sam je nekoliko puta kao Kraljicu noći, i nikada joj se nijedna pjevačica prije ili poslije nije približila... Njezin izvanredan glas i čudesna tehnika zajedno s veličanstvenom deklamacijom davali su Kraljici noći istinsku tragičnu moć i značenje. A to je ono što je Mozart želio.“

Put je Ilmu de Mursku zatim vodio u Ameriku gdje je pjevala u mnogim gradovima, sve do San Francisca, ali o tome se vrlo malo zna. Većina izvora navodi i da je 1880. godine postala profesoricom pjevanja na National Conservatory u New Yorku, ali njezina pjevačka škola u Americi, po svemu sudeći, nije odgovarala novim pjevačkim zahtjevima i ona se razočarana, tjelesno i duševno posve iscrpljena vratila u München kćeri Hermini. Ondje je umrla 14. siječnja 1889. godine zatraživši prethodno od kćeri da spali sva njezina pisma. Posljednja joj je želja bila da sama bude spaljena i da joj pepeo bude pohranjen u žari.

Ilma de Murska bila je uistinu „*briljantna ali i ekscentrična*“ (Klein). Imala je savršeno pamćenje, uloge je često učila iz partiture ležeći u krevetu, dakle, bez pomoći glasovira, i sve je pa i najteže i najkompliciranije koloraturne ukrase izvodila besprijekornom točnošću. Ali, bilo je poznato i to da je pokušala samoubojstvo, putovala je s newfoundlandskim psom, majmunom, dvije papige i angora mačkom, bila je sklona avanturama i lakomislena. Shodno tome njezini suvremenici u Hrvatskoj u skladu s onodobnim svjetonazorima tek šturo su popratili njezinu smrt. Njezin je život za ono doba bio nedoličan, a danas bi baš takva bila zvijezda nad zvijezdama.